

VOET BIJ STUK

Joseph Pearce

Voet bij stuk

'De auteur kreeg voor deze uitgave een werkbeurs van het Vlaams Fonds voor de Letteren'.

© 2015 – Joseph Pearce & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Bram Algoed
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen

NUR 301
ISBN 978 94 6001 317 1
D/2015/11.767/239

e-boek ISBN 978 94 6001 277 8

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

'Ieder mens wordt schrijver doordat hij niet mag zeggen wat hij zou willen zeggen.' (Martin Walser)

'Satire is een spiegel waarin de mensen elk gezicht herkennen behalve dat van henzelf.' (Jonathan Swift)

'Ziedaar in vorm en geest uw nieuwerwetsche boeken, uit dus d'afgrond opgedoemd en waard alleen 't vervloeken.' (Carel Vosmaer in 1874)

1

De dag van ons nieuwjaarsfeest had ik net mijn bontjas in de garderobe weggehangen toen mijn directeur met een vrouw aan zijn arm de traphal van de uitgeverij binnenstapte. Zijn vriendin, dacht ik meteen, daar pronkt hij vaker mee op feesten en recepties.

Deze keer was het een brunette. Otto Bakker mag allang de pensioenleeftijd hebben bereikt, hij blijft met zijn ravenzwart geverfde haar, helderblauwe ogen en getaande huid een aantrekkelijke man. Bovendien heeft onze uitgeverij hem geen windeieren gelegd en mag hij nu en dan op de thee bij de koning. Zelfs als hij een looprek nodig had of zo lelijk als de nacht was, zou hij nog onweerstaanbaar zijn.

Onze uitgeverij heet Opperman & Winterberg. Iedereen kent ons als O&W.

Wij zijn de meest prestigieuze uitgeverij in ons taalgebied, en dus uitgevers van literatuur van de hoogste kwaliteit. We zijn bovendien de laatsten die geen duimbreed wijken voor de grijpklauwen van de commercie. Terwijl alle anderen een knieval voor dat monster doen, buigen wij het hoofd enkel voor de majesteit van de schone letteren. Misschien begrijpt u mij beter als ik de vergelijking met de filmwereld maak. Wij winnen Gouden Palmen, Gouden Beren en Gouden Leeuwen, de anderen produceren B-films.

We zijn zo gerenommeerd dat we al drie generaties lang hofleverancier zijn. Een verstandige beslissing van onze vorsten. Het leven is kort. Waarom zou het koningshuis zijn kostbare tijd met kitschlectuur willen verdoen?

Onze fondsauteurs zijn de fine fleur van de belletrise. Anders gezegd: winnaars van elke denkbare prijs en penning.

Wie na vijf romans of dichtbundels zelfs voor geen troostprijs in aanmerking gekomen is, verzoeken we weliswaar vriendelijk maar beslist dat talent ergens anders onder te brengen. Uitgeverijen die van middelmaat hun keurmerk hebben gemaakt, liggen gelukkig voor het oprapen.

Drieëndertig jaar al verpand ik mijn hart aan Otto Bakker en zijn O&W.

Elke ochtend en elke avond bedanken we onze stichters.

Salomon Opperman en Samuel Winterberg.

De ene een steenrijke Joodse bankier en kunstmecenas, de andere een straatarme Jood met een verfijnde literaire smaak.

Hun motto bij de oprichting van de uitgeverij: 'Kunst verheft.'

Een kenspreuk die in al haar eenvoud de essentie van hun streven vat.

Uiteraard geven we enkel hardbacks uit. Hardbacks met een door vooraanstaande grafisch kunstenaars ontworpen stofomslag, fraai gebonden, voorzien van een zijden leeslint en een ruime bladspiegel. Paperbacks en pockets zijn voor lezers die met boeken omspringen zoals zelfmoordterroristen met hun slachtoffers.

Opperman schoot zich kort na de beurscrash in New York in 1929 een kogel door het hoofd. Gelukkig liep de uitgeverij al op zijn volle toerental. Winterberg, die veel jonger was dan zijn zakenpartner, dook tijdens de Tweede Wereldoorlog onder toen de trawanten van de bezetter de jacht op Joden openden.

Na de bevrijding heeft hij de uitgeverij tot aan zijn dood geleid. Achtentachtig jaar was hij. In het harnas gestorven. Zoals ieder personeelslid van O&W dat zou willen. Kort na

de dood van Winterberg ben ik aan boord gehaald door Otto Bakker, de nieuwe roerganger.

Die roerganger liet nu de arm van zijn laatste verovering los en liep met een glimlach van oor tot oor op mij af.

'Het allerbeste voor het nieuwe jaar,' zei hij terwijl hij mij drie klinkende zoenen op mijn wangen gaf. 'Mag ik je voorstellen? Emma, dit is Barbara van Halen. Barbara, Emma Kranenburg. Emma is de spil van O&W. Als ze niet aan dek verschijnt, maakt ons schip slagzij.'

'Aangename kennismaking,' zei ik minzaam, de hand van de vrouw schuddend. 'Ik wens jullie beiden het allerbeste voor het nieuwe jaar.'

Nadat Otto de vrouw uit haar zwartleren jas had geholpen en de jas over zijn arm had gelegd, liet hij haar met een breed armgebaar naar de borstbeelden van onze stichters voorgaan.

Hun bronzen borstbeeld prijkt in de traphal van ons pand, een statige herenwoning die halverwege de achttiende eeuw door een gefortuneerd koffie-importeur aan een lommerrijke laan in het hart van onze stad werd opgetrokken.

Opperman heeft een volle baard, Winterberg een borstelsnor. Ze zijn allebei kaal.

's Morgens wensen we hun een goedemorgen toe en wrijven we hen over de schedel. 's Avonds wensen we hun een goedenacht en strelen we hen opnieuw over het hoofd. Van al dat gewrijf glanzen de bronzen hoofden als een spiegel.

Waarom we hen eren?

Eerst en vooral is het een groet over het graf heen. Mensen vergaan tot stof en as, literaire smaken lichten op en doven uit, maar grote literatuur is onvergankelijk.

Het is bovendien een eerbetoon aan twee uitzonderlijke literatuurliehebbers. Dankzij hen zijn wij de hoeders van een onschatbaar erfgoed, leveranciers van het voortreffelijkste in de mens, scheppers van een betere wereld.

Ten slotte zijn we een tikkeltje bijgelovig. Elke aai over de kale knikker van de heren stijft ons in het geloof dat O&W niets kan overkomen.

‘Mag ik je aan mijn voorgangers voorstellen, Barbara?’ vroeg Otto. ‘Salomon en Samuel, Barbara. Barbara, Salomon en Samuel.’

Hij streelde liefdevol over hun hoofd en nodigde daarna de vrouw uit hetzelfde te doen. Ze lachte gegeneerd, alsof ze zich gedwongen voelde aan een kinderachtig spelletje mee te doen.

‘Jassen, Emma.’

Hij stopte me de jas van zijn minnares toe, trok zijn overjas uit en propte hem in mijn armen.

‘Wat denk je van dat manuscript van Joep Schapers?’ vroeg hij. ‘Een ogenblik, Barbara, ik kom zo bij je. Wel, Emma? Uitgeven of niet uitgeven?’

Ik glimlachte goedmoedig. Dit was Otto ten voeten uit. Zelfs op een feestelijke dag als deze kwam hij zijn plicht als uitgever na.

‘Niet uitgeven,’ antwoordde ik kordaat. ‘Niets nieuws te vertellen hebben en toch een boek willen uitgeven, je ziet dat vandaag de dag wel vaker. Ik heb zelden zoveel hardop gezocht als met *Een man van karakter*. Woordenbrij van een flutschrijver en een egotripper. Een nestbevuiler ook. Een omhooggevallen sujet dat denkt dat hij met natrappen een rel kan veroorzaken. Ik begrijp overigens wel waarom hij zijn pijlen op zijn collega’s richt. Nooit de shortlist van een literaire prijs gehaald, nooit vijf sterren van een recensent gekregen. Zelfs nooit op het podium van een literair festival gestaan. Een schoolvoorbeeld van broodnijd, zoveel is duidelijk.’

‘Ik vond het af en toe wel grappig.’

‘Ik niet. *Een man van karakter* is een karikatuur van een satire. Rancune, jaloezie en leedvermaak, dat is de zuurstof van

onze Joep.’

‘Wat vond je van zijn seksscènes?’

‘Ik geef toe dat ik dan wel heb gelachen. “Toen zijn wijsvinger op haar tepel drukte, leek het alsof er een lamp in haar aanging.” “Plots werd zij zich bewust van plekken in haar lichaam waar zij nooit eerder een voet had gezet”. Als De IJverige Mier of De Rode Maan hem wil uitgeven, kan Joep niet meer naast de *Slechte Seks in Fictie Trofee* grijpen.’

‘Een sleutelroman, beweert hij.’

‘Sleutelromans staan op een nog lagere trap dan detectives.’

‘Ik wist dat ik op jou kon rekenen, Emma.’

Hij draaide zich om en haastte zich met uitgestrekte armen naar zijn vriendin.

‘Welaan dan, Barbara,’ sprak hij, zijn keel duchtig schrapend. ‘Je kunt je nog altijd bedenken.’

Er viel een stilte.

Dan bood de vrouw haar rechterhand aan Otto aan. Hij nam ze met beide handen vast en drukte er zijn lippen op, waarna ze elkaar diep in de ogen keken, luid zuchtten en hand in hand de trap naar de Gouden Kamer op liepen.

2

Otto had gelijk: ik ben onmisbaar.

Officieel ben ik zijn secretaresse. In werkelijkheid ben ik het factotum. Ik ben niet alleen aanwezig op elke vergadering, briefing en conferentie, maar rapporteer ook alles wat daar is voorgevallen. Ik maak de notulen en verslagen op, haal auteurs af van het station of de luchthaven, stop hen onder in hun hotel en chaperonneer hen bij interviews en lezingen. Ik bestel broodjes voor bij de lunchvergaderingen en chinees voor bij de avondvergaderingen. Ik verwelkom zowel verwachte als onverwachte gasten en werk hen als dat nodig is naar buiten. En wanneer we met onze mannelijke auteurs naar een prijsuitreiking reizen, neem ik in mijn koffer alles mee voor noodgevallen: naaigerei voor als er een knoop aan een hemd of broek ontbreekt, een strip kalmeringsmiddelen en vlugzout voor als de spanning ondraaglijk wordt, en uiteraard een voorraad flatteuze stropdassen en schone hemden, schoenpoets en een kam en haarborstel, want in hun zenuwachtigheid en verstrooidheid vergeten mannen vaak dat ze er als vogelverschrikkers bij lopen.

Voor het geval dat iemand zijn dankwoord thuis vergeten heeft, houd ik in mijn handtas ook een kopie van de toespraak klaar. Een stotterende winnaar verkoopt minder boeken. De lezers vragen zich dan af hoe het mogelijk is dat iemand die niet uit zijn woorden komt in staat is om twee zinnen op papier te zetten.

Misschien bent u verbaasd dat ik elke vergadering bijwoon. Het zijn de orders van mijn baas.

‘Doordat ik niet overal tegelijk aanwezig kan zijn, moet ik delegeren,’ zei hij toen ik hem aan het begin van mijn carrière eens vroeg of het verstandig was om mij altijd af te vaardigen. ‘Bovendien kan ik de indruk wekken dat ik, directeur zijnde, niet tegengesproken wil worden of het laatste woord moet hebben. Emma Kranenburg echter boezemt geen ontzag of vrees in, zij wordt gezien als een collega onder collega’s.’

Het gaat er op vergaderingen inderdaad gemoedelijk aan toe, zelfs wanneer gevoelige kwesties, zoals auteurscontracten of uitbetaling van royalty’s, ter sprake komen.

Mijn collega’s appreciëren mijn bijdrage tot de discussies. Mevrouw Gezond Verstand, zo noemt Jenny van promotie mij. Voor anderen ben ik Emma Duizendpoot. De sfeer rond de tafel is zelfs zo hartelijk dat er flink wat afgelachen wordt. ‘Hallo, bemoeial, goed geslapen?’ roept Dirk van administratie telkens als ik de vergaderzaal binnenkom. ‘Heeft de spionne van onze CEO ook een mening?’ vraagt Beatrix van marketing altijd gemaakt kregelig als er een kortsluiting in het overleg dreigt.

Toen ik de Gouden Kamer binnenkwam, had Otto zijn vriendin al aan iedereen voorgesteld, want hij stond met een glas champagne in de hand druk te praten met Bram van boekhouding.

De vrouw had zich schuins achter de rug van haar minnaar opgesteld, alsof ze niet bij het gesprek betrokken wilde raken.

Ik begreep haar. Geen kwaad woord over Bram. Maar voor die man bestaat de wereld enkel uit kwartaalstaten en bedrijfskosten. Eens hij op dreef is, is hij niet te stoppen.

Ons nieuwjaarsfeest is uitsluitend voor het personeel.

Het vindt altijd plaats op de eerste woensdag na Nieuwjaar. Die dag keren we uit vakantie terug.

Zelf neem ik tijdens het kerstreces weliswaar geen vrijaf.

De laatste jaren geef ik me vrijwillig op. Mijn man is overleden, mijn zoon woont met zijn vrouw en kinderen in Californië en mijn dochter baat met haar vriendin een paardenfokkerij in Argentinië uit. Thuis valt er dus niets te beleven. En doordat ik niet verslaafd ben aan reizen en geen trek heb in kerstrommel op de televisie, heb ik er geen bezwaar tegen om op de winkel te passen.

Het is er dan trouwens zo heerlijk stil dat ik moeiteloos werkachterstand kan inhalen.

Alleen aan het begin van de dag wordt de stilte doorbroken. Dan belt de postbode aan. Hij bezorgt de lading manuscripten die naar ons zijn opgestuurd.

Iedere auteur in de dop hoopt immers dat hij door de beste uitgeverij van het land met tromgeroffel en schallende trompetten wordt ingehaald.

Tijdens de kerstvakantie arriveren de manuscripten met wel tien postzakken tegelijk. Blijkbaar denken de afzenders dat ze in die periode de enigen zijn die hun pennenvrucht indienen.

Ik kan hun gedachten lezen.

De kerstvakantie? De kalmste periode van het jaar. Dus komt het product van hun bloed, zweet en tranen als vanzelf bovenop een kleine stapel manuscripten terecht. Het zal daarom niet lang duren voordat hun verhaal wordt gelezen en de auteur een antwoord krijgt.

Hebt u een woordkunstenaar in uw familie?

Dan zult u het met mij eens zijn dat hij geen geduld heeft. De bevalling van zijn magnum opus heeft jarenlang geduurd, maar zodra hij het op de wereld heeft gezet, wil hij liever gisteren dan vandaag vernemen of zijn geesteskind het genie is dat hij in zijn dromen heeft verwekt.

Desondanks laten we de dromers niet aan hun lot over, we zijn geen onmenssen.

Zodra de postbode hun zending heeft afgegeven, sturen we hun een bericht dat het manuscript in goede orde werd ontvangen en geregistreerd. Voorts delen we hun mee dat we hen zo spoedig mogelijk zullen laten weten of hun verhaal in ons fonds past.

Die termijn is vanzelfsprekend rekbaar.

3

We toasten op het nieuwe jaar in de Gouden Kamer.

Die kamer was ooit het rijkversierde salon van de koffiehändler. Vergulde spiegels en rococo kroonluchters, staatsieportretten van hooghartig kijkende mannen met schouderlange krulpruiken, een witmarmeren sierschouw, antieke pronkkasten, brokaten overgordijnen en een krakende parketvloer. U kunt er zich vast een voorstelling van maken.

Later in de maand is de Gouden Kamer ook het toneel van een nieuwjaarsreceptie. Het verschil met ons nieuwjaarsfeest is groot. Op het feest amuseren wij ons. Op de receptie vervullen we onze plicht. We nodigen dan immers iedereen uit die de belangen van O&W kan behartigen: literair recensenten, presentatoren van literaire programma's op radio en televisie, juryleden van literaire prijzen, bevriende uitgevers, organisatoren van literaire evenementen, universiteitsprofessoren die literaire theorieën doceren, voorzitters van literatuurfondsen en academiën en directeurs van instituten voor literatuur.

Uiteraard nodigen we ook onze auteurs en de minister van cultuur uit. Voor de excellentie is het een uitgelezen kans om de indruk te wekken dat literatuur meer is dan een reeks cijfers op de begroting van zijn departement.

Terwijl ik me tegoed deed aan de hapjes, nam ik mijn tijd om de minnares van mijn baas te bestuderen.

Door mijn omgang met auteurs ben ik een mensenkenner geworden.

Ik denk niet dat God een wonderlijker wezen dan de letterarbeider heeft geschapen: het is zowel teergevoelig als dikhuidig, volgzaam als weerspannig, verward als klaarziend, geremd als kordaat, misantropisch als sociabel, goedhartig als zelfzuchtig. Voorts spuit het de hele tijd kritiek op collega-schrijvers. Zelf kan het echter geen onse kritiek verdragen, want zodra het vindt dat het tekort wordt gedaan, metamorfoseert het in een vuurspuwend monster.

Kortom, auteurs hebben een ego waar dictators en psychopaten jaloers op zouden zijn.

Een oud-collega beweert dat hun ego zelfs groter is dan dat van acteurs. Hij is toneelimpresario, hij kan het weten.

Gewoonlijk is een oogopslag voor mij dus voldoende om een totaalbeeld van iemand te vormen.

Maar nu stond ik voor een raadsel.

Op de smaak van mevrouw Van Halen had ik niets aan te merken. Zowel de nauwsluitende jurk van glanzende wijnrode zijde met de diepe halsuitsnijding als de opzichtige gouden oorhangers en knalrode stilettohakken schreeuwden over alle daken uit dat dit een del was die door een welgestelde geliefde was opgetuigd. Ook haar overdadige schminkwerk en volumineus opgespoten kapsel deden wat ze moesten doen: iedereen opzadelen met de vraag hoe oud ze onder die optutconstructie werkelijk was.

Mannen vonden haar met haar weelderige haardos, volle lippen en hoge jukbeenderen, smalle taille en welgevormde boezem ongetwijfeld een schoonheid. Ze was in elk geval een uitstekende komediante. Telkens als Bram van boekhouding het woord tot haar richtte, gaf ze hem met een welwillende hoofdknik en een serene glimlach de indruk dat ze had geluisterd naar wat hij had gezegd.

De dreiging die van het mens uitging, ging me door merg en been.

Eén keer kruisten onze blikken.

We nipten toevallig tegelijk van onze champagne. Toen hief ze haar glas naar mij, alsof ze me aan mijn verstand wilde brengen dat ze doorhad wat ik van haar dacht.

‘Tijd voor de manuscripten, vrienden!’

Jenny van promotie klapte enkele keren in haar handen.

Het geroezemoes zwol eerst aan voordat het verstomde.

Dat het uitdelen van de manuscripten de gemoederen in beweging brengt, is geen verrassing. Ook voor mij is het een van de hoogtepunten van het jaar. Doordat we – uit respect voor onze Joodse stichters – geen kerstboom optuigen, stallen we de geschenken onder de sierschouw uit.

Ik mag ze aan de gelukkigen overhandigen.

De dikste pakjes houd ik voor mezelf.

Niemand misgunt me mijn hebberigheid.

Jenny, Dirk, Beatrix en alle andere personeelsleden vinden het weliswaar, net als ik, een eer om een deel van de tijdens de kerstvakantie opgestuurde manuscripten mee naar huis te mogen nemen. Zij hebben allemaal een verloofde of een partner of een gezin met kleine kinderen, en dus duizend en één beslommeringen, zodat ze veel minder dan ik de tijd vinden om door pillen van duizend bladzijden te ploegen.

U hebt intussen begrepen dat we bij O&W alle lusten en lasten gezamenlijk torsen.

Daar hoort een preselectie van de manuscripten bij.

Na de lezing bezorgen we onze gefundeerde mening aan Isabelle en John, onze redacteurs. Die appreciëren ons voorberedend werk. ‘Een dag heeft slechts vierentwintig uur,’ roepen ze telkens in koor. ‘We kunnen onmogelijk alles lezen. Zonder jullie hulp zouden we ondergesneeuwd raken.’

Eigenlijk hebben we geen kind aan onze arbeid.

We verplichten elke auteur bij zijn manuscript een brief te voegen waarin hij zichzelf en zijn werk voorstelt.

Vaak volstaat de eerste alinea van de brief om vast te stellen dat het met het boek niets zal worden: wie erin slaagt om dan al de spelfouten, taalfouten en kromme zinnen opeen te hopen, krijgt uiteraard de deur van O&W tegen zijn neus dichtgeknald. De ergerlijkste brieven lijsten we in en hangen we aan de muur van ons kantoor, opdat niemand zou vergeten hoe droevig het daarbuiten in de wereld met de beschaving is gesteld.

Ook als de auteur in zijn brief onomwonden uitroept dat we een meesterwerk in handen hebben, gaan we er vanuit dat zijn schrijfsel een miskleun is.

Auteurs mogen vertrouwen in hun kunnen hebben. Een voorbarig zelfvertrouwen is echter destructief. Pas wanneer wij bevestigen dat iemand over talent beschikt, kan hij zeker zijn dat hij zichzelf niet aanstelt.

Ten slotte spreekt de samenvatting van hun verhaal duidelijke taal.

Zodra daaruit blijkt dat de inhoud een samenraapsel is van oeverloos gezwets, bordkartonnen personages en een ongehoofwaardige intrige, kunnen we met een gerust geweten onze afwijzingsbrief uit de lade opdiepen.

Voor we de manuscripten openslaan, zijn de meeste dus gewogen en te licht bevonden.

Er blijft weliswaar een flinke stapel over. De laatste tijd denkt de helft van de bevolking dat ze een roman of een dichtbundel in zich heeft. Een intrige met twintig personages in elkaar zetten? Een sonnettencyclus componeren? Dat kan toch niet ingewikkelder zijn dan een appeltaart bakken of een han-sopje voor de baby breien?

Niemand weet waar die misvatting vandaan komt.

Ik ben bang dat het einde van de hausse niet in zicht is, want intussen heeft de andere helft van de bevolking ontdekt waar de ene helft zijn vrije tijd mee vult. Onlangs heeft zelfs

een recensent een roman geproduceerd. Ik viel om verbazing. Een dief breekt toch ook niet bij zichzelf in?

Ik neem de dikste manuscripten niet mee naar huis omdat ik er uren op de bank of in bed mee kan doorbrengen, maar omdat ik een open haard heb. In de winter steek ik die, wanneer ik niet voor O&W op pad ben, elke avond aan. Aanmaakhout is niet nodig om de vlam erin te jagen, afgewezen manuscripten volstaan. Ik besef dat er milieuvriendelijkere manieren bestaan. Papier produceert een massa as en fijn stof, en het zorgt voor heel wat aanslag in de schoorsteen.

Toch vind ik dat de voordelen zwaarder wegen dan de nadelen.

Ten eerste behoed ik de auteur voor zelfoverschatting. Onze standaard afwijzingsbrief probeert hem trouwens aan het verstand te brengen dat hoogmoed voor de val komt.

Ten tweede behoed ik de mensheid voor nog meer vervuiling.

Van fijn stof krijgen we kanker en hartziekten.

Van slechte boeken vervallen we in geestelijke armoede en dreigt de hersendood.

Daarom is mijn boekverbranding mijn bijdrage aan de volksgezondheid. Een bescheiden bijdrage, uiteraard: ontaarde kunst zal nooit met wortel en tak kunnen worden uitgeroeid.

De traditie wil dat we een van de manuscripten op ons nieuwjaarsfeest uitpakken.

Jenny van promotie was als eerste aan de beurt.

Ze scheurde het postpakket zo onbeheerst open dat de begeleidende brief eruit vloog en op de vloer fladderde. Terwijl ik hem oprapte, wrikte Jenny het manuscript uit zijn verpakking. Hoewel het een bescheiden dikte had, had de auteur het met een kaft en een ringband laten inbinden. Jenny stak het

met beide armen omhoog, en zoals Mozes de stenen tafelen aan de Israëlieten had getoond, toonde zij nu het manuscript aan het verzameld personeel van O&W.

'Bidden op een graf van kindertranen,' sprak ze plechtig. 'Aanschouw. Door Ingrid Vos. Wie is Ingrid Vos, Emma? En waar gaat haar creatie over?'

Ik nam de brief snel door.

'Ingrid is de oudste dochter van een vrachtwagenchauffeur,' zei ik. 'Haar vader was zelden of nooit thuis. Ze heeft daar erg onder geleden. Haar boek is tegelijk een pleidooi voor verantwoord internationaal transport, een afrekening met haar vader en een zoektocht naar liefde en geluk.'

Er werd hartstochtelijk gefloten en geapplaudisseerd.

Hoewel we doorgewinterde bibliofielen zijn, blijven we ons verbazen over de ongebreidelde verbeeldingskracht van onze evennaasten.